

Martin Dejvis

TAJANSTVENA
PTICA

Prevela
Vanja Smoje-Glavaški

■ Laguna ■

Naslov originala

Martin Davies
THE CONJUROR'S BIRD

Copyright © 2005 by Martin Davies
Translation Copyright © 2008 za srpsko izdanje, LAGUNA

Ovu knjigu posvećujem svojoj majci,
iz brojnih razloga koji se ovde ne mogu navesti

Čovečanstvo ne haje. Gubimo svašta a da to i ne znamo. Ali ponekad se naiđe na malen trag na osnovu kojeg se zapitamo kakav je bio original. Za mog dedu to je bilo pero; za mene – lice.

Poglavlje prvo

ČETVRTAK UVEČE KOD PREPARATORA

Tog četvrtka uveče radio sam do kasno; uklanjao sam lobanju mrtve sove. Bio je decembar, ali dlanovi su mi se znojili od toplote lampe na radnom pultu. Upravo je trebalo da izvedem najteži deo postupka, kada lobanju valja sasvim nežno povući niz vrat, tako da se koža ne ošteti. Dok sam pokušavao da je olabavim, shvatih da sam počeo da trepcem od silne usredsređenosti. Ipak, osetih da mi dobro ide, da sam na pravom putu; zato, kad se telefon oglasio u dnu radionice, odlučih da ne podignem slušalicu. Bilo je prekasno za poziv u kafanu, ali iako sam skinuo oznaku s radnje i uklonio telefonski broj iz privrednog imenika, pripiti obešenjaci još su me povremeno zivkali („Treba da mi se preparira pile...“). Obično su zvali u ovo doba, ali sad nisam bio raspoložen za njih. A onda sam se setio Katje i predomislio se.

Katja je bila studentkinja koja je iznajmila stan na spratu. Uvek sam ga izdavao studentima, kojima odgovara niska zakupnina bez obzira na mrtve životinje na koje bi povremeno nailazili u hodniku. Bili su spremni da se ne obaziru na to jer se kuća nalazila u centru grada; osim toga, moji studenti s odseka za prirodne nauke bili su spremni da garantuju za mene. Studenti pređu preko svega i svačega ako ste poznati kao buntovnik, a to nije teško. Na našem do srži ozbiljnom odseku na kom se svi trude da spasu svet, uspeo sam da se predstavim kao takav zahvaljujući motoru koji vozim,

kao i odbijanju da se pokorim teoriji očuvanja vrsta, trenutno jedino priznatoj na univerzitetu.

Stan na spratu bio je zaseban. Katja i ja delili smo samo ulazna vrata i stepenište; ionako nismo imali mnogo toga zajedničkog: za nekoliko meseci otkad se doselila, samo smo se nekoliko puta ljubazno osmehнули jedno drugom i veoma retko započinjali razgovor. Svakih desetak dana majka bi je pozvala iz Švedske, a ja bih savesno zapisao poruku u žutu beležnicu i ostavio je Katji u dnu stepeništa, te joj predložio da da majci broj telefona na spratu. Sutradan bi poruka nestala, ali njena majka bi nastavila da zove mene. Bila je ljubazna i pomalo se mučila s engleskim, a uz to se trudila da ne oda koliko je zabrinuta. Bilo mi je žao. Zato sam skinuo rukavice i javio se, mada je sovina lobanja upravo popuštala.

Nije to bila Katjina majka.

Začuh glas koji nisam čuo petnaest godina: tih i blag, skoro potpuno zaboravljen, a opet tako poznat.

„Fice“, oslovi me, „jesi li to ti?“

„Gabrijela.“ Bila je to retorska izjava, ako tako nešto uopšte postoji.

„Ja sam. Dugo se nismo čuli, Fice.“

Nisam bio siguran da li se izvinjava ili mi prebacuje.

„Da, dugo.“ Rekoh to kao da se branim. „Doduše, primao sam tvoja pisma.“

„Nisi mi odgovarao.“

„Znaš da nisam baš sklon pisanju.“

To nije mogla da porekne. Svi to znaju.

„Čuj, Fice, došla sam u London na nekoliko dana. Volela bih da upoznaš nekoga. On je kolekcionar i ima sjajnu priču za tebe. Mislim da će te zanimati. Šta radiš sutra?“

Osmotrih ostatke sove na radnom pultu. Moraću da rizikujem i ostavim je u frižideru.

„Mislim da sam sutra prilično slobodan“, rekoh.

„Dobro je. Šta kažeš na to da se nađemo u sedam u baru hotela *Meklenburg*? Nalazi se u blizini Ulice Oksford, pored *Selfridžiza*.“

Gabi je shvatila da hotel *Meklenburg* nije jedno od mojih uobičajenih svratišta za pijančenje. To baš i liči na nju.

„Važi. Vidimo se sutra u sedam...“

„Baš mi je drago što ćemo se videti. Rekla sam Karlu da mu ti jedini možeš pomoći.“

„Kom Karlu?“

„Karlu Andersonu.“

„A, da. Onom kolekcionar. Čitao sam o njemu. A kako to mogu da mu pomognem?“

Ona začuta. Nikad nije volela da razgovara preko telefona.

„Nemojmo sad o tome. Sačekaj do sutra. Obećavam ti da će te zainteresovati, Fice. Reč je o tajanstvenoj ptici s Uljete.“

Naravno, bila je u pravu. *Odmah* me je zainteresovala. I to iz više razloga. Ostavivši sovu u mraku, popeo sam se stepenicama do sobe u kojoj sam uglavnom provodio vreme. Bila je to neuredna, udobna prostorija s toplim osvetljenjem i mirisom na staru hartiju. Krevet nikad nisam nameštao, a radni sto je bio zastrt beleškama za knjigu koju zapravo nisam pisao. Neke od njih su bile primetno prašnjave. Čitav jedan zid zauzimale su police s brižljivo poredanim knjigama, ali i bez njih sam znao da Gabi nije sklona nepotrebnom preterivanju. Uprkos neverovatnom imenu, takva ptica je zaista postojala; doduše, nekad davno. Čak sam ranije i pisao o njoj u jednom članku, kad sam još nameravao da postanem slavan.

A sad, toliko godina kasnije, Gabi hoće da me pita nešto u vezi s njom. To jest, ona i njen prijatelj Karl Anderson. Jednom sam ih video zajedno na slici koju je tri godine ranije slikao naš zajednički prijatelj na velikom letnjem predavanju u Salcburgu. Blago mu se oslonila o ruku, još onako tamnokosa, vitka i smirena, s poznatim i naizgled upitnim osmehom na usnama.

Sedoh na krevet i zamišljeno se zagledah u malu škrinju u uglu sobe. Verovatno se u njoj nalazi ono što žele da saznaju, kao i odgovori na razna druga pitanja: o ptici dodo, izumrlom pretku prerijske lještarke, golubu selcu, i drugim nestalim i zaboravljenim

vrstama. Godinama sam pisao beleške i opažanja koja tek treba da uobličim.

No, umesto da razmišljam o tome, mislio sam na Gabi i čoveka s kojim želi da me upozna. Mnogo sam čitao o Karlu Andersonu, ali zapravo sam znao samo tri stvari: vešt je u pronalaženju, navikao je da dobije ono što hoće, i u današnje vreme suviše je uspešan da bi tragao lično, osim ako ulog nije zaista velik.

Nisam baš bio siguran da mi se to sve dopada.

Pogledah na sat i shvatih da imam taman dovoljno vremena da svratim do paba.

Putovanja počinju na različite načine. Upravo je Kuk, čovek iskusen u pripremama za duge pomorske ekspedicije, ubedio Džozefa Benksa da se vrati u Revzbi pre nego što isplove. Zato se, leta 1768, dva meseca pre zakazanog putovanja, vratio u Linkolnšir, šumama i poljima koje je zamišljao sledeće tri godine kad god bi pomislio na dom.

Pre nego što je brod *Nastojanje* isplovio, leta su joj bila samotnija nego zime. Svakog letnjeg dana koji bi provela sama imala je utisak da traći životnu radost. Tako je, suočena s neizvesnom budućnošću, počela da slika, kao da bi naslikanim pojedinostima mogla zarobiti i sačuvati svaki dan. Prolazak Venere ispred Sunca, zbog kog je on putovao tako daleko, njoj nije značio ni blizu toliko kao smenjivanje godišnjih doba u šumi kraj Revzbija.

Poglavlje drugo

PETAK U MEKLENBURGU

Kiša je lila kad sam stigao do hotela *Meklenburg*. Izašavši iz autobusa kod Trga Oksford, utrčao sam u hotel mokar i zadihan, ali bar sam stigao na vreme. Ispostavilo se da je zgrada hotela ružna: spolja betonska, a iznutra, kad se prođu rotaciona vrata, opremljena u kvaziedvardijanskom stilu. Za trenutak zastadoh u holu, pomalo razočaran; voda se s mene cedila na tepih. A onda, iznenada se osvestivši, primetih znak za muški toalet i zaputih se prema njemu; tamo sam osušio kosu i namestio je da deluje bar malo urednije. Kad sam završio, izgledao sam bolje, ali ipak nedovoljno elegantno odeven. Među academicima imao sam utisak da se oblačim prilično otmeno. A ovde sam izgledao kao neko ko je došao da ukrade peškire.

Zastadoh ispred ogledala da se saberem. Nisam mogao ni da pretpostavim šta Anderson hoće od mene. Ptica s Ulijete je enigma, jedan od mađioničarskih trikova prirode: stvorenje koje je nestalo s lica zemlje kao na znak iluzioniste. Ali njen nestanak je konačan; tu nema povratka. Publiku može jedino da traži perje koje je i samo odavno nestalo. Čak ni Anderson tu ništa ne može.

Na spratu, u *Rouzberi baru*, uprkos duvanskom dimu zapahnu me miris parfema i kože; i to ne grube kože od koje su sašiveni moja jakna i delovi mojih cipela. Ova koža je bila nova i skupa, i po mirisu bi se reklo da je meka, ako je tako nešto uopšte mogu-

će. Utom primetih da ja sam mirišem na kišu. Među tim suvim i doterananim ljudima, taj miris me je odavao kao nekog kome tu nije mesto.

Gabrijelu sam odmah ugledao. Sedela je u uglu pod prigušenom svetlošću lampe, u oblaku duvanskog dima kao u najboljim filmskim kadrovima. Kao i pre, bila je tamnokosa, vitka i besprekorno odevena. Na sebi je imala usku crnu haljinu u stilu pedesetih, ali za nju se nikako nije moglo reći da odudara od okruženja. Obrela se u haljini marke šanel i mekoj koži s lakoćom koja me prosto izluđuje; kao da je sela u taksu. Pored nje, iza dimne zavese, nalazio se visok, koščat, plav muškarac u ranim pedesetim, očigledno Skandinavac. Bio je zgodan. Okrenut prema Gabi, žustro je razgovarao s njom dok sam im oklevajući prilazio pored grupice Amerikanaca spremnih za izlazak u pozorište.

Gabi podiže pogled i primeti me.

„Zdravo, Fice“, pozdravi me tiho kad stigoh do njihovog stola, a ja se namah naljutih što se nije nimalo izmenila, kao i na sebe što sam to primetio. A naljutih se i kad zdesna spazih pruženu ruku u besprekornom odelu.

„Fice, ovo je Karl Anderson“, reče ona, kao da bi time mogla izgledati stvar.

Klimnuh mu glavom, ne naročito zainteresovan, pa se ponovo okrenuh Gabrijeli. S njom sam nekad bio toliko prislan da sam sad, zatečen, jedva disao.

„Šta kažete na to da sednemo?“, predloži Anderson smireno. „Siguran sam da bi gospodinu Ficdžeraldu piće dobro došlo.“

Bio je u pravu. Upravo mi je to trebalo.

Tako sedoh za okrugli stočić i pridruživ se ljubaznom razgovoru u kome smo se svi svojski trudili da ne pridajemo pažnju neobičnoj situaciji u kojoj smo se našli. Konobar mi donese pivo, a potom naručismo još po jedno piće. Posmatrao sam Gabi, koja mi je sedela toliko blizu da sam je lako mogao dotaći da sam samo spustio ruku kraj stola. Nova tura pića stiže praktično odmah; Anderson

je pio brzo, kao i ja, pa je spretno naručivao nove ture kako su nam se čaše praznile. Posmatrao sam ga dok nam je Gabrijela pričala o predavanjima koja treba da održi u Edinburgu i Minhenu. Bio je visok i skladno građen, sedam-osam godina stariji od mene, mada nije izgledao tako; ličio je na odmetnika ili šarmera, na nekoga ko ima duha i ne baš mnogo samodiscipline.

Pored njega, Gabrijela je izgledala majušno, poput ptice. Kao da godine na njoj nisu ostavile trag niti joj umanjile svežinu i životnost. Mora da je bila desetak godina mlađa od krupnog muškarca kraj sebe, pa ipak su nekako odgovarali jedno drugom. Izgledali su kao zgodan par.

„A šta vi radite ovih dana, gospodine Ficdžeralde? Svima nam je izuzetno žao što ste se povukli iz istraživačkog rada.“ Poreklom je bio Norvežanin, ali govorio je engleski s jedva приметnim naglasakom i sjajnim izgovorom.

„Zanimam se svim i svačim. Uglavnom predajem istoriju prirodnaštva – još od Starih Grka, Rimljana, prvih prirodnjaka i kontroverzne Darwinove teorije. To je obavezan predmet, pa studenti moraju da dolaze na predavanja, čak i ako ništa ne valjam.“

„A valjate li?“

„Pa, bar sam kontroverzan, što je skoro podjednako dobro. Prvo predavanje sam nazvao 'Preparator kao heroj'. U njemu uvek uživam.“

U tom trenutku Anderson se okrenu konobaru, a Gabi me pogleda u oči.

„Drago mi je što si došao, Fice“, reče iskreno, ili mi se bar tako učinilo. Zapravo, nisam još hteo ni o čemu da sudim. Tek kad je treće piće počelo da nas hvata, Anderson pređe na temu koju smo svi čekali.

„Sigurno se pitate zašto sam ovde, gospodine Ficdžeralde, i zašto se namećem ovom ponovnom susretu starih prijatelja.“

Upitno ga pogledah kako bih mu stavio do znanja da se slažem, ali ne rekoh ništa, pa on nastavi.

„Imao sam sreću da slušam Gabrijelino izlaganje u Pragu pre nekoliko godina; tamo smo se sprijateljili. Pomenula mi vas je kao

veoma učenog znalca u jednoj od oblasti koje me zanimaju. Naravno, takođe sam upoznat s radom vašeg dede.“

Karl začuta i uredno spusti čašu na kartonski podmetač. Očekivao sam uobičajene komplimente koji bi najčešće usledili čim bi se pomenuo dedin rad, ali on ne reče ništa. Umesto toga, nagnu se napred i tiho dodade:

„Ja sam kolekcionar, gospodine Ficdžeralde. Tražim nešto izuzetno retko. Nešto što, čini se, više ne postoji. Gabrijela misli da možda možete da mi pomognete. Veoma ste poznati kao stručnjak za izumrle ptice.“ On me dobro osmotri za trenutak. „Šta znate o ptici s Društvenih ostrva koju zovu tajanstvena ptica s Ulijete?“

„Ne mnogo“, odgovorih smireno i iskreno. „Mada sam oduvek smatrao da su joj nadenuli prilično maštovito ime.“

Anderson se ponovo zagleda u mene, kao da traži odgovor na mom licu.

„Možda i nije tako maštovito.“ On se zavalio na stolicu i protrlja vrat vrhovima prstiju. „Hajde da porazgovaramo malo o njoj.“

Prestade da trlja vrat i polako osloni vrhove prstiju na ivicu stola pred sobom. Ponovo me pogleda pravo u oči.

„To je najređa ptica ikada zabeležena, gospodine Ficdžeralde. Videli su je samo jednom, 1774, i to članovi druge ekspedicije kaptana Kuka. Poslali su uobičajeni tim da sakupi primerke s ostrva u Južnom moru koje je tada još bilo poznato kao Ulijeta. Uхватili su samo jedan primerak vrste koju nikada ranije nisu videli. Preparirao ju je Johan Forster i doneo u Englesku. Takva ptica više nikada nije nađena, ni na Ulijeti niti bilo gde drugde. Izumrla je pre nego što je istinski otkrivena.“

Karl začuta i spusti pogled prema stolu, po kom je zamišljeno razmazivao kap tečnosti u obliku slova X.

„Siguran sam da vam ništa od toga nije novo, gospodine Ficdžeralde. Kad se vratio, Johan Forster je poklonio preparirani primerak ptice. Zapravo, *jedini* njen primerak. Jedini primerak ikada nađen. Naravno, tada još nije mogao da zna koliko je retka. A ni mladić kome ju je dao, prirodnjak Džozef Benks.“

On me ponovo pogleda, ovog puta s uzbuđenjem koje ranije nisam primećivao.

„Da, gospodine Ficdžeralde. Prošlo je dve stotine godina otkad je taj jedini primerak nestao iz Benksove zbirke. Niko ne zna šta se s njim dogodilo. Mislim da je vreme da to saznamo, zar ne?“

Kasnije je shvatio da ne zavisi svako otkriće od nauke. Tog leta putovao je do Revzbija sporo i naporno, ali uprkos velikoj vrućini razmišljao je o Južnom okeanu. Brod *Nastojanje* bio je skoro spreman za put, pa su mu misli stalno lutale prema predstojećem putovanju. Pa ipak, kako je odmicao, obrisi i seni njegovog zavičaja postepeno stadoše da ga prizivaju; u poslednjih nekoliko kilometara srce poče da mu damara brže, a oči mu se napregoše ne bi li što pre ugledale dom.

Najzad stigoše do stare kuće koja ga je čekala široko raširenih ruku kao da će zagrliti izgubljenog sina. Isprva mu se učini da zidovi od porozne žute cigle kraj drveća žive svoj život, ali na zvuk njegove kočije iz nje izmileše ljudi da ga pozdrave: bila su to poznata, prijateljska lica koja mu poželeše dobrodošlicu već pomalo setnu jer će se uskoro oprostiti od njega. Narednih dana primetio je da svi razgovaraju samo o njegovom putovanju i svi su mu sagovornici obavezno samouvereno naglašavali kako će se bezbedno vratiti. Činilo se da su stanari Revzbija istovremeno ponosni i zabrinuti zbog njega. Te večeri selo je bilo osvetljeno i priređen je ples. Muškarci, rumeni od muzike i vina, tapšali su ga po leđima, želeli mu sreću i primećivali kako je pun energije. Bili su u pravu. Osećao se snažno i životno, pričao je o velikim otkrićima i plesao žustro i često. Kćeri lokalne gospode bile su mu nalik